

Warszawa, dnia 20.02.2020 r.

Dr hab. Łukasz Żarnowiec prof. UKSW
Katedra Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego
Międzynarodowego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
W Warszawie

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Michała Gamrota pt. *Potrącenie w prawie prywatnym międzynarodowym*, napisanej pod opieką naukową dr hab. Wojciecha Klyty, prof. UŚ oraz dr Pauliny Twardoch na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

W związku z powierzeniem mi uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach funkcji recenzenta rozprawy doktorskiej mgr Michała Gamrota pt. *Potrącenie w prawie prywatnym międzynarodowym*, napisanej pod opieką naukową dr hab. Wojciecha Klyty, prof. UŚ, jako promotora oraz dr Pauliny Twardoch, jako promotora pomocniczego, działając na podstawie § 6 ust. 3 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19.01.2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. z 2018 r., poz. 261) w zw. z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 03.07.2018 r. *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669), przedstawiam niniejszym recenzję tejże rozprawy:

1. Wybór i sposób ujęcia tematu rozprawy doktorskiej.

Przedmiotem przedstawionej przez Doktoranta rozprawy jest *Potrącenie w prawie prywatnym międzynarodowym*. Tak sformułowany tytuł pracy nie nasuwa zastrzeżeń w kontekście jej zawartości, jeżeli wziąć pod uwagę, że – jak podkreśla Autor – pojęciem prawa

prywatnego międzynarodowego posługuje się w jego znaczeniu szerokim, obejmującym obok norm kolizyjnych także normy merytoryczne, odnoszące się do sytuacji życiowych z elementem obcym. Przykładem takiego podejścia jest przedstawiona w rozprawie analiza zagadnienia potrącenia wierzytelności na tle przepisów konwencji Narodów Zjednoczonych z 11.04.1980 r. o *umowach międzynarodowej sprzedaży towarów* (tzw. konwencja wiedeńska).

Sam dobór tematu rozprawy uznać należy za wyjątkowo udany. Pomimo istotnego praktycznego znaczenia, różnorodności rozwiązań przyjmowanych tradycyjnie w prawie kolizyjnym poszczególnych państw oraz dużego zainteresowania ze strony przedstawicieli (zwłaszcza obcej) doktryny, problematyka potrącenia w prawie porównawczym oraz prawie prywatnym międzynarodowym nie doczekała się dotychczas samodzielnego, monograficznego opracowania w polskiej literaturze przedmiotu. Recenzowana rozprawa aspiruje do wypełnienia tej luki.

2. Metodologia rozprawy.

Założenia metodologiczne recenzowanej rozprawy zostały przedstawione w osobnej jednostce redakcyjnej, wyodrębnionej w ramach wprowadzenia. Rozwiązanie takie ocenić należy pozytywnie. Pozwala ono zorientować się co do perspektywy postrzegania przez Doktoranta problematyki będącej tematem rozprawy oraz nadaje logiczny sens przyjętemu porządkowi rozważań.

Metodologiczna strona recenzowanej rozprawy nie nasuwa zastrzeżeń. Doktorant wychodzi z trafnego w mojej ocenie założenia, że prawidłowe przedstawienie potrącenia w prawie prywatnym międzynarodowym nie może ograniczyć się wyłącznie do analizy kolizyjnoprawnej, lecz wymaga również uwzględnienia aspektów prawnoporównawczych oraz procesowych. Jedynie takie całościowe ujęcie pozwala dostrzec pełne spektrum problemów towarzyszących ocenie potrącenia na tle stosunków o charakterze międzynarodowym. Założenie to znajduje swoje odzwierciedlenie w konstrukcji recenzowanej rozprawy oraz jej merytorycznej zawartości.

Przedstawiając podstawowe założenia metody prawnoporównawczej, Doktorant trafnie zwraca uwagę na znaczenie prawidłowego doboru poddanych analizie porządków prawnych. Kierując się tradycyjnie przyjmowaną systematyką oraz specyfiką zagadnienia stanowiącego przedmiot rozprawy, przyjmuje za podstawę prowadzonych badań systemy: francuski, niemiecki oraz angielski, uznając je za reprezentatywne dla trzech podstawowych kręgów kultury prawnej w Europie. Założenie takie uznać należy za trafne. Docenić trzeba przy tym,

że – gdzie to wskazane – Doktorant pozostaje otwarty także na rozwiązania wypracowane w innych systemach prawnych.

Zauważyć należy, że metoda komparatystyczna znalazła w tekście zastosowanie do analizy potrącenia zarówno w jego aspekcie merytoryczno-, jak i kolizyjnoprawnym. Pozwoliło to nie tylko unaocznic różnice w ujęciu potrącenia w różnych systemach prawnych a w konsekwencji naturę potencjalnych problemów pojawiających się na ich styku, ale i odmienność sposobów wyznaczania prawa właściwego do jego oceny w zależności od państwa siedziby sądu. Wynikające stąd istotne znaczenie zagadnienia jurysdykcji krajowej, podobnie jak problemy kwalifikacyjne, będące skutkiem przypisywania w niektórych porządkach prawnych potrąceniu natury prawnoprocesowej, uzasadniają objęcie zakresem prowadzonych rozważań także perspektywy międzynarodowego prawa postępowania cywilnego.

3. Konstrukcja rozprawy

Konstrukcja recenzowanej rozprawy jest zasadniczo prawidłowa, chociaż w niektórych punktach jej systematyka może nasuwać wątpliwości.

Recenzowana rozprawa doktorska składa się z wykazu skrótów, spisu treści, wprowadzenia, czterech rozdziałów merytorycznych, zakończenia i bibliografii.

W treści wprowadzenia Doktorant przedstawia znaczenie obranego problemu badawczego, wskazuje przyczyny, dla których podjął się jego opracowania, określa oraz omawia założenia metodologiczne, na których oparł analizę zagadnień wchodzących w zakres tematu pracy, uzasadnia dobór przyjętych do porównania w ramach metody komparatystycznej porządków prawnych, czyni podstawowe uwagi natury terminologicznej.

Rozdział I., zatytułowany *Podstawy kompensaty w europejskich systemach prawnych*, poświęcony został przedstawieniu definicji potrącenia wraz ze wskazaniem trzech podstawowych elementów konstrukcyjnych (przesłanki, tryb działania, skutki prawne), wokół których koncentrują się różnice w jego ujęciu w prawie merytorycznym poszczególnych państw, będące przedmiotem zaprezentowanych badań prawnoporównawczych. W rozdziale tym Doktorant przedstawia również kształtowanie się potrącenia w historii prawa, wychodząc od justyniańskiej koncepcji *compensatio ipso iure*, poprzez model potrącenia opartego na konstytutywnym oświadczeniu woli aż po charakterystyczną dla kręgu kultury prawnej *common law* koncepcję potrącenia, jako instytucji prawa procesowego. Przedstawiony rys historyczny stanowi tło dla wyróżnienia oraz szczegółowej charakterystyki – w oparciu

o poddane analizie rozwiązania przyjęte w uprzednio dobranych porządkach prawnych – trzech podstawowych, występujących współcześnie modeli potrącenia – romańskiego: następującego z mocy samego prawa (uzupełnionego o potrącenie sądowe wierzytelności w odniesieniu do których nie zostały spełnione niektóre z przesłanek potrącalności *ipso iure*), germańskiego: bazującego na prawokształtującym oświadczeniu woli w dwóch wariantach (ze skutkiem *ex tunc* i *ex nunc*) oraz anglosaskiego potrącenia o charakterze prawnoprosesowym, dochodzącego do skutku z mocy i w chwili orzeczenia sądu (ze współwystępującym rozwiązaniem *equity set-off* o mieszanej – materialnoprawno-procesowej naturze).

Rozdział II. zatytułowany *Potrącenie w międzynarodowym postępowaniu cywilnym* koncentruje się na dwoistej: materialnoprawnej oraz procesowej naturze potrącenia zgłoszonego w charakterze zarzutu w toku postępowania sądowego. Rodzi to pytanie o znaczenie przesłanki jurysdykcji krajowej sądu rozpatrującego spór także w odniesieniu do wierzytelności przedstawionej do potrącenia przez pozwanego, na które Doktorant stara się udzielić odpowiedzi.

W rozdziale III. pt. *Potrącenie w prawie prywatnym międzynarodowym* Doktorant wskazuje na problemy towarzyszące potrąceniu wierzytelności podlegających różnym systemom prawnym. Przedstawia i charakteryzuje spotykane w prawie prywatnym międzynarodowym a także wypracowane przez przedstawicieli doktryny sposoby ich przewyciężenia, przybierające postać różnych metod wskazania prawa właściwego dla potrącenia.

Rozdział IV. noszący tytuł *Potrącenie w wybranych regulacjach prawa prywatnego międzynarodowego* zawiera analizę poświęconych potrąceniu regulacji zawartych w wybranych aktach prawnych o różnym charakterze i mocy obowiązującej, a mianowicie rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady nr 593/2008 z 17.06.2008 r., *dotyczącym prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I)*, *Konwencji wiedeńskiej o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów*, *Zasadach międzynarodowych kontraktów handlowych UNIDROIT*, *Zasadach Europejskiego Prawa Kontraktów*, *Projektu Wspólnej Ramy Odniesień* oraz Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z 20.05.2015 r. *w sprawie postępowania upadłościowego*.

Zakończenie rozprawy zawiera zestawienie jej najistotniejszych wniosków.

Jak zasygnalizowałem na wstępie, przyjęta konstrukcja recenzowanej rozprawy, mimo zasadniczo pozytywnej oceny, skłania do poczynienia kilku uwag.

Otóż po pierwsze: zważywszy na merytoryczną zawartość rozdziału I., w kontekście przyszłej publikacji pracy (na co ta z pewnością zasługuje) warto rozważyć modyfikację jego tytułu. Jak sądzę, istotę przedstawionych w tej części rozprawy rozważań oddawałoby lepiej sformułowanie: *Modele potrącenia w europejskich systemach prawnych*.

Po drugie: wątpliwości może nasuwać przyporządkowanie poszczególnych z omawianych zagadnień do materii rozdziału I. oraz IV. rozprawy. Otóż należy zwrócić uwagę, że spośród aktów prawnych poddanych analizie w ramach ostatniego z nich, jedynie w przypadku trzech: rozporządzenia „Rzym I”, rozporządzenia nr 2015/848 oraz konwencji wiedeńskiej mamy do czynienia z problemem poszukiwania prawa właściwego dla potrącenia. Regulacja trzech pozostałych ma natomiast charakter czysto merytoryczny, określając – na podobieństwo merytorycznoprawnych regulacji krajowych – pojęcie, przesłanki, tryb oraz skutki potrącenia. Zatem ze względu na przedmiot prowadzonych na tle ich przepisów rozważań, bardziej zasadne wydawałoby się ich umieszczenie w ramach rozdziału I. Za ujęciem takim przemawia również geneza oraz charakter prawny aktów, o których mowa. Otóż należy mieć na uwadze, że jakkolwiek zawarta w nich regulacja jest co do zasady oderwana od rozwiązań czy też terminologii przyjętej w jakimkolwiek konkretnym porządku prawnym, to równocześnie bazą dla nich stały się właśnie szeroko zakrojone badania prawno-porównawcze, których należyta jakość i odpowiednio szerokie spektrum zapewnił dobór specjalistów zaangażowanych w ich powstanie, reprezentujących różne kręgi kultury prawnej. Niejako naturalnym zabiegiem wydaje się zatem przedstawienie oraz ocena przyjętej tam regulacji potrącenia w kontekście omawianych właśnie w ramach rozdziału I. modelowych rozwiązań obowiązujących w wybranych regulacjach krajowych. Gdy chodzi z kolei o charakter prawny aktów, o których mowa, to mamy tu do czynienia ze zbiorami norm niestanowiącymi prawa w ścisłym tego słowa znaczeniu. Poza orzecznictwem arbitrażowym dochodzą one do głosu jedynie w zakresie, w jakim wynika to z obowiązujących w obrębie *legis causae* norm wyznaczających ramy autonomii woli stron stosunków prawa cywilnego, względnie norm operujących klauzulami generalnymi. Jakkolwiek współtworzą one tzw. *lex mercatoriae*, to trudno już zaliczyć je do prawa prywatnego międzynarodowego nawet w jego tzw. szerokim rozumieniu. Dlatego też ich analiza w ramach rozdziału IV., obok postanowień rozporządzenia Rzym I, rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego oraz konwencji wiedeńskiej, może nasuwać wątpliwości i w przypadku publikacji rozprawy wymaga ponownego rozważenia.

4. Ocena merytoryczna.

Wartość merytoryczną recenzowanej rozprawy doktorskiej należy ocenić wysoko. Doktorant podjął się przedstawienia niełatwej problematyki potrącenia w prawie prywatnym międzynarodowym z uwzględnieniem aspektów prawnoporównawczych oraz perspektywy międzynarodowego procesu cywilnego i z zadania tego wywiązał się prawidłowo.

Pozytywnie ocenić należy rozpoczęcie merytorycznych rozważań pracy od przedstawienia różnych modeli potrącenia w oparciu o rozwiązania występujące w wybranych, reprezentatywnych porządkach prawnych. Analiza obowiązujących tam unormowań przy uwzględnieniu wypowiedzi przedstawicieli doktryny oraz orzecznictwa sądów, prowadzona pod kątem podstawowych elementów konstrukcyjnych w postaci przesłanek prawnej dopuszczalności, trybu działania oraz skutków prawnych wykazała, że charakterystyczny dla potrącenia efekt redukcji przeciwstawnych wierzytelności jest – w zależności od systemu prawnego – osiągany w różny sposób. Rozwiązania te tworzą prawdziwą mozaikę, nie ograniczając się do, powszechnie wyróżnianych, trzech podstawowych, występujących współcześnie modeli teoretycznych – romańskiego potrącenia *ipso iure*, germańskiej koncepcji prawokształtującego oświadczenia woli oraz anglosaskiego potrącenia o charakterze prawnoprocesowym.

W systemach prawnych opartych na koncepcji romańskiej, którym zwykle się przypisywać działanie potrącenia z mocy samego prawa, istotnego znaczenia nabiera problem dopuszczalności jego uwzględnienia z urzędu bądź jedynie na zarzut podniesiony w toku procesu. Ponadto rozwiązanie to bywa uzupełniane szczególną konstrukcją potrącenia sądowego, znajdującego zastosowanie w odniesieniu do wierzytelności, niespełniających niektórych spośród przesłanek potrącalności *ipso iure*).

Gdy chodzi z kolei o systemy hołdujące koncepcji germańskiej, różnice pojawiają się w odniesieniu do retroaktywnego bądź prospektywnego skutku potrącenia, a w przypadku potrącenia dokonanego w postępowaniu sądowym – znaczenia dla jego oceny ograniczeń, wynikających z norm procedury cywilnej.

Wreszcie charakterystycznemu dla systemów anglosaskich modelowi potrącenia dochodzącego do skutku z mocy i w chwili orzeczenia sądu towarzyszy rozwiązanie *equity set-off* o mieszanej – materialnoprawno-procesowej naturze.

Ta różnorodność rozwiązań osadzonych nie tylko w prawie materialnym, ale i procesowym uzmysławia, jak istotną rolę – w przypadku wierzytelności podlegających różnym systemom

prawnym – odgrywa wypracowanie odpowiedniej metody wyznaczania prawa właściwego do oceny potrącenia.

Zważywszy na wymiar praktyczny zagadnienia stanowiącego przedmiot recenzowanej rozprawy, za cenne należy uznać zawarte w rozdziale II. rozważania uwzględniające perspektywę międzynarodowego postępowania cywilnego. Wychodząc od dwoistej natury zarzutu potrącenia zgłoszonego w toku procesu oraz jego podobieństwa do powództwa wzajemnego, Doktorant zasadnie stawia pytanie o wpływ na jego dopuszczalność przesłanki jurysdykcji krajowej sądu w odniesieniu do wierzytelności przedstawionej do potrącenia przez pozwanego. Szeroka analiza tego problemu oparta na przepisach konwencji brukselskiej oraz obowiązującego obecnie rozporządzenia Bruksela I – bis, uwzględniająca nierzadko przeciwstawne stanowiska przedstawicieli doktryny oraz zróżnicowane orzecznictwo sądów krajowych i ETS (obecnie: TSUE) prowadzi Doktoranta do gruntownie uzasadnionego i – w mojej ocenie – trafnego wniosku o obowiązywanie w europejskim, zunifikowanym, międzynarodowym prawie procesowym cywilnym niepisanej zasady, przyznającej sądowi posiadającemu jurysdykcję krajową w odniesieniu do roszczenia głównego, kompetencję do rozpoznania ogółu kwestii związanych z powództwem. Obejmuje ona także podniesiony przez pozwanego zarzutu potrącenia, bez względu na to, czy w odniesieniu do przedstawionego do potrącenia roszczenia, jako przedmiotu odrębnego powództwa przesłanka jurysdykcji krajowej byłaby spełniona. Na podkreślenie zasługuje tutaj dojrzałość i wieloaspektowość argumentacji przywołanej na uzasadnienie zaprezentowanego stanowiska, poświęconego materii, która dotychczas stanowiła przedmiot jedynie nielicznych wypowiedzi w polskiej literaturze przedmiotu.

Ze względu na sposób sformułowania tytułu recenzowanej rozprawy szczególnie istotną część jej rozważań stanowi analiza kolizyjnoprawnych aspektów potrącenia. W treści rozdziału III. Doktorant przedstawia i charakteryzuje wypracowane w prawie prywatnym międzynarodowym koncepcje metod wyznaczania prawa właściwego do jego oceny, wskazując stojące za nimi wartości, a także ich zalety i wady.

Wypowiadając się w kwestii znaczenia autonomii woli, przybierającej postać wyboru prawa, Doktorant trafnie dostrzega możliwość jego występowania w różnych wariantach tj. jako wyboru odnoszącego się bezpośrednio do potrącenia przeciwstawianych sobie wierzytelności, bądź też wyboru dokonanego w odniesieniu do umów, z których wierzytelności te wynikają. Za zbyt daleko idący uważać należy natomiast w mojej ocenie wniosek, jakoby wybór prawa tylko dla jednej z wierzytelności pozostawał bez wpływu na prawo właściwe dla potrącenia. Otóż wybór taki mógłby rzutować na określenie prawa właściwego

dla potrącenia pośrednio, poprzez miarodajną dla potrącenia normę operującą łącznikiem obiektywnym, ilekroć odwołuje się ona do statutu wierzytelności, dla której dokonano wyboru.

Mankamentem tego fragmentu rozważań jest ich abstrakcyjny charakter, cechujący się oderwaniem od jakiegokolwiek porządku prawnego przy równoczesnym formułowaniu wniosków w sposób konkretny - tak, jakby odnosiły się one do rzeczywiście funkcjonującego rozwiązania. Tymczasem zakres kolizyjnoprawnej autonomii woli stron w prawie prywatnym międzynarodowym pozostaje zawsze kwestią zależną od decyzji konkretnego prawodawcy, przejawiającej się kształtem norm kolizyjnych, odnoszących się do dopuszczalności wyboru prawa. Wskazane byłoby zatem, bądź to wyraźne zaznaczenie w tym fragmencie rozważań hipotetycznego charakteru formułowanych wniosków, bądź też ich odniesienie do konkretnych regulacji prawa prywatnego międzynarodowego, w szczególności rozporządzenia Rzym I. Niestety analiza taka nie została przeprowadzona także w ramach rozdziału IV., w którym Doktorant odnosi się do sposobu wyznaczania prawa właściwego dla potrącenia na tle tego aktu prawnego.

Rozważania poświęcone wyborowi prawa nie odnoszą się również do zagadnienia jego dopuszczalności dla potrącenia z udziałem wierzytelności, z których co najmniej jedna wynika ze zdarzenia nie będącego umową.

Odnosząc się do możliwych metod wyznaczania prawa właściwego dla potrącenia w braku wyboru prawa, Autor dostrzega różnorodność proponowanych w tej mierze rozwiązań, wskazując na szczególne znaczenie koncepcji zakładających: kumulatywną właściwość wszystkich systemów prawnych, którym podlegają kompensowane wierzytelności, ocenę potrącenia na podstawie prawa właściwego dla wierzytelności głównej (pasywnej) bądź też poddanie potrącenia właściwości merytorycznej *legis fori*. Każda z tych metod została w treści rozprawy poddana szczegółowej analizie.

Charakteryzując koncepcję poddania potrącenia statutowi wierzytelności głównej Doktorant prawidłowo określa genezę takiego rozwiązania oraz przemawiające za jego przyjęciem racje, jakimi są ochrona uzasadnionych oczekiwań i zaufania wierzyciela wierzytelności pasywnej oraz praktyczna łatwość zastosowania. Przedstawia trafne argumenty przemawiające za zastosowaniem tej metody także w odniesieniu do potrącenia *ipso iure*. Rozważania poświęcone wskazanej metodzie koncentrują się na będącej przykładem jej akceptacji normie kolizyjnej zawartej w art. 17 rozporządzenia Rzym I. Ich uszczegółowienie oraz uzupełnienie zamieszczone zostało w, poświęconym omówieniu tej regulacji, fragmencie rozdziału IV.

W uwagach poświęconych zakresowi normy z art. 17 Doktorant trafnie podkreśla konieczność autonomicznej wykładni użytego w niej określenia potrącenie. Powinno być ono rozumiane w oderwaniu od sposobu pojmowania instytucji potrącenia w jakimkolwiek krajowym porządku prawnym i odnosić się do każdego działania dłużnika, którego celem jest wygaszenie skierowanego przeciwko niemu roszczenia kosztem roszczenia, jakie jemu samemu przysługuje wobec wierzyciela. Tak pojemna formuła mieści w sobie wszystkie wyróżnione w rozprawie modele potrącenia znane prawu merytorycznemu poszczególnych państw. Warto podkreślić, że konieczność kwalifikacji autonomicznej jest powszechnie akceptowana na tle aktów zunifikowanego, europejskiego prawa prywatnego międzynarodowego.

W uwagach poświęconych normie z art. 17 rozporządzenia Doktorant prawidłowo przedstawia zakres zastosowania prawa właściwego dla potrącenia, równocześnie rozgraniczając podlegające mu kwestie od zagadnień natury prawnoprocesowej, ocenianych na podstawie postanowień procesowej *legis fori* a także elementów wymagających – jako kwestia wstępna – oceny w oparciu o prawo właściwe dla danej wierzytelności. Trafnie dostrzega możliwość ingerencji w zakres prawa właściwego dla potrącenia ze strony wymuszających swoje zastosowanie przepisów państwa siedziby sądu, wprowadzających np. ustawowe zakazy potrącania niektórych kategorii roszczeń. Nie można wykluczyć, że regulacje tego rodzaju mogą spełniać kryteria definicyjne określone w art. 9 ust. 1 rozporządzenia Rzym I.

Doktorant dostrzega również problemy towarzyszące ocenie na płaszczyźnie kolizyjnoprawnej potrącenia z udziałem roszczeń wynikających ze zobowiązań pozaumownych, a to ze względu na zakres zastosowania rozporządzenia Rzym I oraz brak poświęconej potrąceniu normy w rozporządzeniu Rzym II. Jak wskazuje, art. 17 może w takim wypadku znaleźć zastosowanie wprost, jeżeli co najmniej wierzytelność główna wynika ze zobowiązania umownego. W odniesieniu do potrącenia z udziałem wierzytelności niespełniających tego kryterium proponuje natomiast zastosowanie wyrażonej tam normy kolizyjnej *per analogiam*. Stanowisko takie jest wyrazem dominującej obecnie w literaturze przedmiotu koncepcji spojrzenia na zakres normy z art. 17. Mimo że osobiście uważam, że dla zastosowania normy z art. 17 wprost wystarczy, by którakolwiek z wierzytelności miała charakter umowny, dostrzegam wagę argumentów przemawiających na rzecz poglądu przeciwnego przedstawionych w treści rozprawy.

Trafnie stwierdza również Doktorant, że zakresem normy z art. 17 rozporządzenia nie jest objęte potrącenie o charakterze umownym, wymagające oceny na podstawie przepisów

prawa właściwego dla umowy będącej jego źródłem zgodnie z postanowieniami art. 3 lub 4 rozporządzenia Rzym I. Należy zgodzić się z Doktorantem w kwestii znaczenia w tej mierze zarówno wyboru prawa dokonanego dla całej umowy, w której zawarto postanowienie w przedmiocie potrącenia, jak też wyboru częściowego, odnoszącego się wyłącznie do tej materii. Trafnie też Autor wskazuje, że w braku wyboru prawa potrącenie umowne powinno być oceniane na podstawie prawa właściwego dla takiej umowy w świetle norm kolizyjnych ujętych w art. 4. Wątpliwości nasuwa natomiast sposób, w jaki proponuje Doktorant zastosować wyrażoną w jego ust. 4 regułę najściślejszego związku, celem określenia statutu umowy mającej za przedmiot wyłącznie potrącenie. Powstaje mianowicie pytanie, jak w przypadku kompensaty o charakterze umownym wskazać wierzytelność pasywną, prawu właściwemu dla której proponuje się w takim wypadku poddawać potrącenie w braku innego rodzaju powiązań.

W ramach rozdziału III. Doktorant charakteryzuje także – pozostającą w opozycji do założeń metody ostatecznie przyjętej w art. 17 rozporządzenia Rzym I – koncepcję kumulatywnego zastosowania do oceny potrącenia obu systemów prawnych, którym podlegają kompensowane wierzytelności. Przedstawia jej genezę, a także obecność w polskim prawie prywatnym międzynarodowym w okresie poprzedzającym początek stosowania przepisów rozporządzenia Rzym I. Trafnie dostrzega argumenty przemawiające zarówno na jej rzecz, jak i przeciwko jej przyjęciu – w tym ostatnim przypadku: głównie trudności związane z jej praktycznym zastosowaniem zwłaszcza w przypadku potrącenia z udziałem większej liczby wierzytelności.

Stosowne miejsce w tej części rozprawy poświęcone zostało także innym koncepcjom wyznaczania prawa właściwego dla potrącenia w tym: anglosaskiej metodzie jego oceny (jako instytucji prawa procesowego) na podstawie przepisów *legis fori*, propozycji rozdziału poszczególnych zagadnień towarzyszących potrąceniu między prawo właściwe do oceny wierzytelności głównej a kumulatywnie stosowane statuty obu wierzytelności, koncepcji zastosowania prawa właściwego dla wierzytelności powstałej wcześniej czy też statutu wierzytelności powstałej później, propozycji oceny potrącenia na podstawie *legi loci solutionis* wierzytelności głównej czy wreszcie koncepcji alternatywnego wskazania, odwołującej się do właściwości tego spośród statutów miarodajnych dla wierzytelności objętych potrąceniem, który zapewnia bardziej korzystne dla niego warunki. Koncepcje te zaprezentowane zostały w sposób przejrzysty, z odpowiednim odniesieniem do ich genezy, występowania, sposobu, w jaki są postrzegane w literaturze przedmiotu a także własną oceną ich wad i zalet.

Uzupełnieniem rozważań poświęconych kolizyjnoprawnej problematyce potrącenia są zawarte w rozdziale IV. rozprawy uwagi poczynione na tle europejskiego prawa upadłościowego. Autor trafnie dostrzega specyfikę kompensaty w toku postępowania upadłościowego, która przekłada się także na płaszczyznę prawa prywatnego międzynarodowego. W rozważaniach nad rozgraniczeniem zakresów właściwości *legis fori concursus* oraz ogólnego statutu potrącenia na tle regulacji rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z dnia 20.05.2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego, dochodzi do słusznego wniosku, że ogólny statut upadłościowy może w zakresie, w jakim wynika to z jego przepisów, modyfikować ogólne materialnoprawne przesłanki dopuszczalności potrącenia, wyznaczone przez prawo właściwe dla wierzytelności głównej, nie wyłącza jednakże całkowicie jego zastosowania. Trudności towarzyszące jednoczesnej właściwości dwóch różnych statutów Doktorant proponuje rozwiązywać w drodze zabiegu dostosowania. Zwraca także uwagę na aspekt ochrony interesów wierzyciela realizowany za pośrednictwem szczególnej normy kolizyjnej z art. 9 rozporządzenia, która odsyła do prawa właściwego dla wierzytelności niewypłacalnego dłużnika, jeżeli potrącenie jest niedopuszczalne w świetle postanowień statutu wszczęcia postępowania upadłościowego.

Niezwykle interesujące są rozważania Doktoranta poświęcone problematyce potrącenia z udziałem wierzytelności z umów podlegających przepisom konwencji wiedeńskiej o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów. Jak trafnie zauważa, konwencja zagadnienia tego nie reguluje bezpośrednio, co zgodnie z art. 7 ust. 2 rodzi konieczność wypełnienia luki na podstawie zasad ogólnych konwencji a w przypadku ich braku – na podstawie prawa wskazanego za pośrednictwem miarodajnych norm kolizyjnych obowiązujących w siedzibie sądu. Odwołując się do regulacji zawartej w art. 26, 27, art. 81 ust. 2, art. 58 ust. 1 zd. 2, art. 88 ust. 3, art. 84 ust. 1 i 2 oraz art. 77 CISG Doktorant dostrzega podstawy do rekonstrukcji zasad, określających przesłanki, sposób dokonania oraz moment wystąpienia skutku potrącenia w odniesieniu do przeciwstawnych wierzytelności wynikających z tej samej umowy podlegającej przepisom prawa jednolitego. Podziela tym samym stanowisko tych przedstawicieli doktryny, którzy – jak uczynił to niemiecki Trybunał Federalny w wyroku z 14.05.2014 r., o sygn. akt: VIII ZR 394/12 - opowiadają się za oceną dokonywanej w takich warunkach kompensaty bez sięgania do postanowień statutu subsydiarnego. Pomimo że w poruszanej tu kwestii prezentują odmienny pogląd, nie widząc w przywołanych przepisach konwencji dostatecznych podstaw do sformułowania zasad ogólnych, które określałyby naturę prawną, sposób urzeczywistnienia, przesłanki prawnej dopuszczalności czy moment wystąpienia skutku potrącenia, dostrzegam wagę przedstawionych przez Doktoranta

argumentów, przemawiających na rzecz przeciwnego punktu widzenia zaprezentowanego w rozprawie.

Podsumowując, w aspekcie merytorycznym bardzo wysoko oceniam wartość recenzowanej rozprawy. Analizując problematykę potrącenia w prawie prywatnym międzynarodowym Doktorant dostrzegł i szeroko omówił wszystkie istotne kwestie, odwołując się do orzecznictwa trybunałów i sądów oraz wypowiedzi przedstawicieli doktryny, z których przytaczanymi poglądami prowadzi obszerną i dojrzałą dyskusję, nie bojąc się prezentować własnego, zawsze dobrze umotywowanego stanowiska. W oparciu o zaprezentowane w rozprawie badania sformułował precyzyjne wnioski, z którymi na ogół należy się zgodzić i które znajdują silne oparcie w przedstawionych na ich uzasadnienie argumentach.

5. Ocena formalnej strony rozprawy doktorskiej.

Recenzowana rozprawa doktorska zasługuje na pozytywną ocenę także pod względem formalnym. Tekst został napisany starannym, wolnym od błędów, precyzyjnym językiem a sposób jego redakcji nie nasuwa zastrzeżeń. Doktorant prawidłowo posługuje się terminologią prawniczą. Na podkreślenie zasługuje staranność w prowadzeniu przypisów, w których Doktorant nie ogranicza się do przytaczania publikacji czy orzeczeń, do których odwołuje się w swych rozważaniach, lecz nierzadko zamieszcza cenne uwagi, dla których zabrakło miejsca w głównym toku wyводу. Wszystkie elementy konstrukcyjne recenzowanej rozprawy opracowane zostały z formalnego punktu widzenia prawidłowo.

Wstęp określa metodologię oraz przedmiot zawartych w rozprawie rozważań, które zostały szczegółowo przedstawione w rozdziałach merytorycznych i podsumowane wnioskami zebranymi w zakończeniu.

Imponująca bibliografia liczy aż 356 pozycji, z których większość to pozycje obcojęzyczne, napisane w językach angielskim, niemieckim oraz francuskim. Treść przypisów świadczy o tym, że z literaturą tą Doktorant gruntownie się zapoznał i wykorzystał ją w prowadzonych przez siebie badaniach.

Na podkreślenie zasługuje staranność w opracowaniu wykazu skrótów.

Za nieznaczny mankament wymagający uzupełnienia na etapie ewentualnej publikacji rozprawy uznać należy jednak brak zestawienia w bibliografii wykorzystanych w rozprawie orzeczeń.

6. Konkluzja oceny rozprawy doktorskiej.

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską mgr Michała Gamrota pt. *Potrącenie w prawie prywatnym międzynarodowym*, napisaną pod opieką naukową dr hab. Wojciecha Klyty, prof. UŚ, jako promotora oraz dr Pauliny Twardoch, jako promotora pomocniczego, stwierdzam, że stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dziedzinie nauk społecznych w zakresie nauk prawnych a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Pozwala to stwierdzić, że recenzowana rozprawa spełnia wszystkie wymogi określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14.03.2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (t.j. Dz.U. z 2017, poz. 1789) w zw. z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 03.07.2018 r. *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669). Tym samym może ona stanowić podstawę do prowadzenia dalszych czynności w przewodzie doktorskim, w tym do nadania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w zakresie nauk prawnych. W związku z powyższym rekomenduję przyjęcie rozprawy i dopuszczenie mgr Michała Gamrota do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Dr hab. Łukasz Żarnowiec, prof. UKSW

